

Eserleri. 1. Cizyedar Tarihi. Hoca Sâdeddin Efendi'nin *Tâcü't-tevârih* adlı eserinin ayıklanmış (tenkih) şeklidir. Kendisini Ahmed b. Cizyedar olarak tanıttığı için eseri de bu adla anılmıştır. Eserin yazılış sebebini açıkladığı giriş kısmında hastalığının etkisiyle evinde kaldığı sırada tarihle uğraştığını, *Tâcü't-tevârih*'i okuduğunu ve eseri "kızbden eser" olmadığını için çok beğendiğini söyler. Ancak tımarlı üslûbundan dolayı cümlelerin güç anlaşıldığını düşünerek onu kısaltıp daha sade bir hale getirmek istemiştir. Bunun üzerine, *Tâcü't-tevârih*'i, seciyeli ifadeleri ve yararlanılan kaynakların isimlerini dışarıda bırakarak yeniden düzenlemeye girişmiştir. Hastalığının artması yüzünden hazırladığı müsveddeyle bir süre ilgilenememiş, iyileşince de eser üzerine yeniden çalışmaya başlamıştır. Bu arada Bursa'ya gelen Kaptanıderyâ Gazi Hasan Paşa'ya padişah ve evliya türbelerini gezdirirken onun ziyaret ettiği hükümdarlar hakkında kendisinden kolay anlaşılır bir kitap yazmasını istemesi üzerine elindeki müsveddeyi temizle çekip çok süslü bir dîbâce ekleyerek paşaya sunmuştur. Eserin 25 Mart 1773 tarihinde yazıldığına dair kayıt (Babinger, s. 350-351; Çeltikçi, s. 58-59) doğru değildir. Zira bu, müellifin hastalıktan kurtulduğu tarihtir. Ayrıca Gazi Hasan Paşa'nın Bursa'dan sonra Yenişehir'e geçerek Âyan Ahmed Bey'i öldürmesi olayı 1191'de (1777) gerçekleşmiştir (Ahmed Vâsif Efendi, s. 77). Nitekim müellif de hazırladığı müsveddenin Gazi Hasan Paşa'nın gelişine kadar neredeyse unutulmuş bir halde kaldığını ifade etmektedir (Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, nr. 206, vr. 4^a). Eserin (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2403; Ali Emîrî Efendi, nr. 206) nüshaları bulunmaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki nüsha eserin müsveddesidir (Çeltikçi, s. 59). **2. Gazavât-ı Yûsuf Paşa.** Sadrazam Koca Yûsuf Paşa'nın 1201 (1787) yılında Avusturya üzerine yaptığı seferi konu edinmektedir. Eser, Yûsuf Paşa'nın başarılarını anlatan fetihnâmenin Bursa'ya gönderilen şekline sözlü kaynaklardan edinilen bazı bilgilerin eklenip edebî bir dille anlatımından ibarettir (Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, nr. 205; TSMK, Hazine, nr. 1428). Fatih Çeltikçi, Ali Emîrî ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi nüshalarını karşılaştırıp eserin metnini hazırlamış, çalışmada Cizyedar ailesi üyelerinin hayatları, kurdukları vakıflar, kütüphaneleri ve diğer hayratları bir bütün halinde ele almıştır (bk. bibl.). Cizyedarzâde'nin *Tercüme-i Metn-i Beyân, İlm-i Sarf,*

Tercüme-i Şâfiye, Risâle-i Mihâdiyye, Sâlihiyye ve Münşeât adlı kitaplarından başka Vak'anüvis Şefik Mehmed Efendi'nin (ö. 1127/1715) *Şefiknâme* adlı eserine de hâşiye yazdığı belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed Vâsif Efendi, *Mehâsinü'l-âsar ve hakâikü'l-ahbâr* (haz. Mücteba İlgürel), Ankara 2014, s. 77; Mehmed Cemâleddin, *Osmanlı Tarih ve Müverrihleri: Âyine-i Zurefâ* (haz. Mehmet Arslan), İstanbul 2003, s. 29, 39; Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri* (haz. İsmail Özen), İstanbul 1975, III, 34; Babinger (Üçok), s. 350-351; Fatih Çeltikçi, *Cizyedarzâde Ahmed Bahâüddin Efendi ve Fetihnâmesi* (yüksek lisans tezi, 2003), ÜÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 54-55, 58-59; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Cezayirli Gazi Hasan Paşa'ya Dair", *Osmanlı Tarihinden Portreler: Seçme Makaleler I*, İstanbul 2010, s. 323-343; Nilüfer Alkan Günay, "Müsaderenin Sosyal ve Ekonomik Bir Analizi: 18. Yüzyıl Sonlarında Bursa'da Yapılan Müsadereler", *TTK Belleten*, LXXVI/277 (2012), s. 793-815; a.mlf., "19. Yüzyıl Başlarında Bursa'da Âyanlık ve Âyanlık Mücadeleleri", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XXII/22, Bursa 2012, s. 1-20; Mahir Aydın, "Cezayirli Gazi Hasan Paşa", *DİA*, VII, 501-503; Kemal Beydilli, "Halil Hamid Paşa", a.e., XV, 316-318; a.mlf., "Yûsuf Paşa, Koca", a.e., XLIV, 23-25.

DAVUT ERKAN

COLIN, Georges-Séraphin (1893-1977)

Arap dili ve lehçelerine dair çalışmalarıyla tanınan Fransız şarkiyatçısı.

4 Ocak 1893'te Anabaptist bir baba ile Katolik bir annenin çocuğu olarak Champagne'da doğdu. Babası Tours şehrine vergi memuru olarak tayin edilince burada ilkokulu ve ardından Descartes Lisesi'ni bitirdi (1911). Daha sonra Paris'e giderek l'Ecole Nationale des Langues Orientales Vivantes'ta Arapça, Doğu Arap lehçeleri, Türkçe, Farsça, Habeşçe, Malayca okudu ve 1914'te mezun oldu. I. Dünya Savaşı çıkınca askere alındı. Bir süre cephede savaştıktan sonra l'Ecole Nationale'sün müdürünün tavsiyesi üzerine Fransa'nın Fas sömürge valisi General Lyautey'in talebiyle Fas'a giderek askerliğine orada tercüman olarak devam etti. 1918'de istihbarat biriminde yardımcı tercümanlıkla görevlendirildi. Bu sırada Fas'ın bazı şehirlerini yakından tanıma imkânı buldu. Ekim 1919'da terhis edildi ve Mısır'a gidip iki yıl Kahire'de Fransız Arkeoloji Enstitüsü'nde araştırmacı olarak çalıştı. Kasım 1921'de Fas sömürge idaresi tarafından Tanca'da sosyal araştırmalar merkezi müdürü yardımcılığına atandı. Bu yıllardan itibaren diplomatik görevinde yükselmesinin yanı sıra ilmî çalışmalara da

Georges-Séraphin Colin

ağırılık verdi. 1926'da Rabat'taki Fas Yüksek Araştırmalar Enstitüsü'nde görev aldı. Ardından burada modern Arapça hocası oldu, okulun müdürlüğüne getirildi ve 1958 yılına kadar bu görevde kaldı. Colin, Fas'taki görevini sürdürürken bir yandan da 1927'de l'Ecole Nationales'de William Marçais'den boşalan kürsüde hocalık yapmaya başladı. Bu okulda Mağrib Arapçası okuttu ve görevini emekli olduğu 1963 yılına kadar sürdürdü. Böylece Rabat'ta otuz iki, Paris'te otuz altı yıl öğretim üyesi olarak çalıştı. Emekliliğinin ardından zamanının büyük bir kısmını Merakeş'te mahallî lehçeler üzerine araştırmalar yaparak geçirdi. 25 Ocak 1977'de öldü.

Berberî dilini lehçeleriyle birlikte çok iyi konuşan Colin, Merakeş'teki görevi boyunca bazı Faslılar'dan da yardım almak suretiyle Mağrib Arapçası mahallî lehçelerini incelemiş ve bu konuda çok sayıda makale yazmıştır. Ayrıca epigrafi, Kuzey Afrika-Endülüs tarihi ve mimarisi gibi konularda araştırmalar yapmış, yazdığı makalelerin çoğu görev yaptığı enstitü tarafından çıkarılan *Hespéris*'te, ayrıca *al-Andalus*, *Bulletin de l'institut français d'archéologie orientale*, *Bulletin de la société de linguistique de Paris* ve *Islamica* dergilerinde yayımlanmıştır. *Encyclopédie de l'Islam*'ın ilk edisyonu için bazı maddeler hazırlamış, Kuzey Afrika ve Endülüs tarihine dair bir kısım kaynakları neşretmiş, Mağrib tarihi hakkında önemli derlemeler yapmıştır. Endülüslü meşhur zecel şairi Ebû Bekir İbn Kuzmân'ın divanı üzerinde yıllarca çalışmışsa da bunu tamamlayamamıştır. Ancak evrakı arasında bu divandan 149 zecel türü halk şirininin tezvinlerinin tahlili, tahkiki ve Fransızca tercümesi çıkmıştır. *Encyclopédie de l'Islam*'da "İbn Kuzmân", "Bârûdî" ve "Filâha" maddelerini de o yazmıştır.

Eserleri. Telif: 1. Pour lire la presse arabe. Vocabulaire des principales néologismes usités dans l'arabe

moderne (Rabat 1937). **2.** *La mosquée des Andalous à Fès* (Paris 1942, H. Terrasse ile birlikte). **3.** *La grande mosquée de Taza* (Paris 1943, H. Terrasse ile birlikte). **4.** *L'arabe vulgaire à l'Ecole nationale des langues orientales vivantes* (Paris 1948). **5.** *Le dictionnaire Colin d'arabe dialectal marocain* (Rabat 1993). Müellifin Fas'ta geçirdiği elli yılı aşkın sürede hazırladığı, ölümünden sonra yayımlanan bu sözlük Fas'ta konuşulan mahallî Arapça hakkında önemli bir başvuru kaynağıdır. **6.** *el-Bârûd 'inde'l-müslimîn* (David Ayalon, R. M. Savory ve Yar Mohammad Khan ile birlikte, trc. İbrâhim Hurşîd v.dğr., Beyrut 1984). **7.** *el-Endelüs* (E. Lévi-Provençal, L. Torres Balbás, J.D. Latham ile birlikte, trc. İbrâhim Hurşîd v.dğr., Beyrut-Kahire 1980). **8.** *Note sur l'origine du nom de "Mahomet"* (Paris 1925).

Tercüme ve Neşir: **1.** *Histoire du Maroc* (A. Graulle ve İsmâil Hamet ile birlikte, Archives Marocaines, XXX-XXXIII, Paris 1923-1934). **Ahmed b. Hâlid es-Selâvî'nin** *Kitâbü'l-İstikşâ li-ahbâri düveli'l-Mağribi'l-ağşâ* adlı eserinin ilk üç cildinin tercümesidir. **2.** *el-Mağşad. Vies des saints du Rif de 'Abd-el-ḥaqq el-Bâdisî* (Paris 1926). Abdülhak b. İsmâil el-Bâdisî'nin XIII-XIV. yüzyıllarda Kuzey Afrika'da ve özellikle Rif'teki tasavvufî hayata dair önemli bilgilerin yer aldığı *el-Mağşadü's-şerîf ve'l-menze'u'l-laḥîf fi't-ta'rîf bi-sulehâ'i'r-Rif*'in son (üçüncü) bölümünün çevirisidir. **3.** *Un manuel hispanique de hisba* (Paris 1931, E. Lévi-Provençal ile birlikte). Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Muhammed es-Sakatî el-Mâlekî'nin Endülüs'te hisbe teşkilâtıyla ilgili *Kitâb fi âdâbi'l-hisbe* adlı eserinin Fransızca bir mukaddime ve metinde geçen kelimelere dair bir sözlükle birlikte neşridir. **4.** *Chronique anonyme de la dynastie sa'dienne* (Rabat 1934). Sa'dî tarihine dair anonim eserin Arapça metni ve Fransızca tercümesidir. **5.** *Tuḥfetü'l-aḥbâb fi mâhiyyeti'n-nebât ve'l-a'şâb* (Paris 1934, H. P. J. Renaud ile birlikte). **6.** *Documents marocains pour servir à l'histoire du "mal france"* (Paris 1935, H. P. J. Renaud ile birlikte). Bir önsözle birlikte Arapça metinleri ve Fransızca çevirilerini içine alır. **7.** *Chrestomathie marocaine. Textes citadins en transcription latine* (Paris 1939). Fas halk masalları ve efsaneleriyle ilgili bir derlemidir. **8.** *Ibn al Hachcha, Glossaire sur le Manşûri de Razès* (Rabat 1941, H. P. J. Renaud ile birlikte). Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed

el-Haşşâ'nın Ebû Bekir er-Râzî'nin *eṭ-Ṭibbû'l-Manşûri* adlı kitabında yer alan tıbbî tabirleri açıklamak için yazdığı eserin Fransızca tercümesiyle birlikte neşridir. **9.** *Histoire de l'Afrique du nord et de l'Espagne musulmane: intitulée Kitâb al-Bayân al-mughrib* (I-II, Leiden 1948-1951, E. Lévi-Provençal ile birlikte). İbn İzârî'ye ait eserin R. Dozy tarafından 1848-1851 yıllarında yayımlanan I ve II. ciltlerinin gözden geçirilmiş yeni neşridir. **10.** *La vie marocaine: textes ethnographiques en arabe dialectal sur les usages et les coutumes des citadins et des ruraux du Maroc* (Paris 1953, Colin'in çalışmalarının bir listesi için bk. Canamas, XVII [1976-77], s. 39-45).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdurrahman Bedevî, *Mevsû'atü'l-müsteşrikin*, Beyrut 1993, s. 489-490; Abdülhamid Sâlih Hamdân, *Ṭabakâtü'l-müsteşrikin*, [baskı yeri ve tarihi yok] (Mektebetü Medbûlî), s. 183; Cl. Lefébure – A. Messaoudi, "Colin, Georges-Séraphin", *Dictionnaire des orientalistes de langue française* (ed. François Pouillon), Paris 2008, s. 232; A. Faure, "Hommage a Georges S. Colin", *Hespéris*, XVII, Paris 1976-77, s. 5-12; Ch. Canamas, "Bibliographie G. S. Colin", a.e., s. 39-45; Ph. Marçais, "Colin, Georges Séraphin", *Arabica*, XXIV/3, Leiden 1977, s. 227-232.

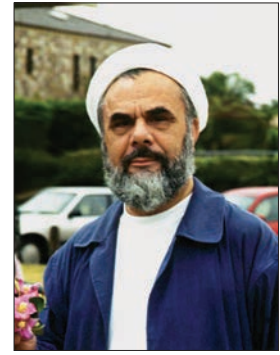

CUMHUR ERSİN ADIGÜZEL

COŞAN, Mahmut Esat
(1938-2001)

Nakşibendî-Hâlidî şeyhi.

Çanakkale'nin Ayvacık ilçesine bağlı Ahmetçe köyünde doğdu. Babası Halil Necati Efendi, annesi Şadiye Hanım'dır. Büyük dedesi Molla Abdullah tahsilini İstanbul'da tamamlamış, Nakşibendî-Hâlidî şeyhi Gümüşhânevî'ye intisap etmiş, İstanbul'da Fâtih medreselerinden icâzet alan dedesi Molla Mehmed, I. Dünya Savaşı'nda şehid olmuştur. Babası Halil Necati Efendi ailesiyle birlikte 1942 yılında İstanbul'a gelip İstanbul Müftülüğü'nde göreve başladı. Mahmut Esat ilk ve orta öğreniminden sonra girdiği İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Filolojisi Bölümü'nden 1960'ta mezun oldu. Aynı yıl Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Klasik Dinî Türkçe Metinler Kürsüsü'ne asistan olarak tayin edildi. *Hatiboğlu Muhammed ve Eserleri* adlı teziyle 1965'te doktor, *Hacı Bektâş-ı Velî: Makâlât* adlı çalışmasıyla 1973'te doçent, *Matbacacı İbrâhim-i Mütferriha ve Risâle-i İslâmiyye* isimli taktim teziyle 1982'de profesör unvanını aldı. Ankara Üniversitesi

Mahmut
Esat
Coşan

İlahiyat Fakültesi'nde, 1967-1968 öğretim yılında yine Ankara'da bir özel yüksek okulda, 1977-1980 yıllarında Sakarya Devlet Mimarlık Mühendislik Akademisi'nde çeşitli dersler okuttu. 1987'de kendi isteğiyle emekliye ayrıldı. Esat Coşan, henüz orta öğretim yıllarında iken babasının yanında Nakşibendî-Hâlidî şeyhlerinden Serezli Habis Efendi ve Abdülaziz Bekkine'nin sohbetlerine katılırdı. Bekkine'nin vefatından sonra Mehmet Zâhit Kotku'ya intisap etti. 1960'ta şeyhinin kızıyla evlendi ve bu evlilikten iki kızı, bir oğlu oldu.

1977'den itibaren şeyhinin emriyle İskender Paşa Camii'nde pazar günleri Gümüşhânevî'nin *Râmûzü'l-ehâdis*'ini okutmaya başlayan Coşan, aynı yıllarda kış aylarında Ankara Hacı Bayrâm-ı Veli Camii'nde haftanın belli günlerinde *Râmûzü'l-ehâdis*'e devam etti. Yine o yıllarda Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ek hizmet binası olarak kullanılan Ulus'taki Ankara Palas Otel'i'nde özellikle üniversite öğrencilerine yönelik Türk edebiyatı ve Osmanlıca seminerleri düzenledi. Devlet Planlama Teşkilâtı'nca oluşturulan komisyonda yer aldı ve Türkiye'nin Mânevî Kalkınma Raporu'nu hazırladı. Mehmet Zâhit Kotku'nun vefatının (1980) ardından onun yapmış olduğu irşad hizmetlerini devam ettirdi. Bu maksatla oluşturduğu ders ve sohbet halkalarının yanı sıra medya alanında da faaliyet gösterdi. Bu çerçevede yayımlanmasına öncülük ettiği *İslâm, Kadın ve Aile, İlim ve Sanat, Gülçocuk, Panzehir* gibi haftalık ve aylık dergilerde başyazılar yazdı. *Sağduyu* adlı günlük gazetenin, ulusal ve uluslar arası frekansta yayın yapan Akra FM radyosunun ve yerel yayın yapan Ak TV'nin kurulmasında rol aldı, buralarda periyodik konuşmalar yaptı. Çeşitli vakıf ve derneklerin oluşumuna katkı sağladı. Hakyol Eğitim Yardımlaşma ve Dostluk Vakfı, İlim Kültür ve Sanat Vakfı, Sağlık Vakfı, İlim Kültür, Ahlâk ve Çevre Derneği ile Hanımlar Derneği bunlardan